

Eldres yrkesaktivitet øker

Yrkesaktiviteten blant dem over 60 år øker, og ett av målene med pensjonsreformen ser ut til å bli oppfylt. En annen trend i arbeidsmarkedet er at stadig flere kvinner har en heltidsjobb. Samtidig er det fortsatt mange som er midlertidig ansatt, 200 000 personer i 2013, og det gjelder for flere kvinner enn menn. Under halvparten av dem som jobbet midlertidig høsten 2012, var i fast jobb året etter.

Andelen av befolkningen i alderen 15-74 år som er med i arbeidsstyrken, det vil si summen av de sysselsatte og de arbeidsledige, gikk ned med 2,7 prosentpoeng fra 2008 til 2013 (se tekstboks om begreper). Nedgangen skjedde både blant menn og kvinner, men ikke i gruppen over 55 år. I alderen 60-64 år var det en økning i yrkesaktiviteten (se figur 1).

En vesentlig del av pensjonsreformen fra 2011 gikk nettopp ut på at man skal kunne fortsette i jobb selv etter at man har begynt å ta ut alderspensjon fra 62 år eller over. En medvirkende faktor til økt sysselsetting blant de eldre kan også være det økte utdanningsnivået i befolkningen.

Flere kvinner på heltid

I flere tiår har trenden vært at stadig flere kvinner arbeider heltid. I 2013 hadde 60 prosent av de sysselsatte kvinnene en heltidsjobb. Til sammenligning var heltidsandelen i 1990 på 52 prosent. I samme tidsrom har andelen av de sysselsatte kvinnene med kort deltid, det vil si under 20 timer i uka, gått ned fra 23 til 17 prosent.

Samtidig er en stadig økende andel av kvinnene i alderen 15-74 år blitt yrkesaktive, fra 62 prosent i 1990 til 68 prosent i 2013. I 1972, da arbeidskraftundersøkelsene til Statistisk sentralbyrå (AKU) startet opp, var arbeidsstyrkeprosenten på 45 prosent (se tekstboks). Da var differansen mellom kvinners og menns yrkesfrekvens på 33 prosentpoeng, mens den i 2013 var på bare 5,5 prosentpoeng. Etter århundreskiftet har det imidlertid ikke vært noen økning i kvinners yrkesdeltaking samlet sett, mens den sank noe for menn.

Sentrale begreper

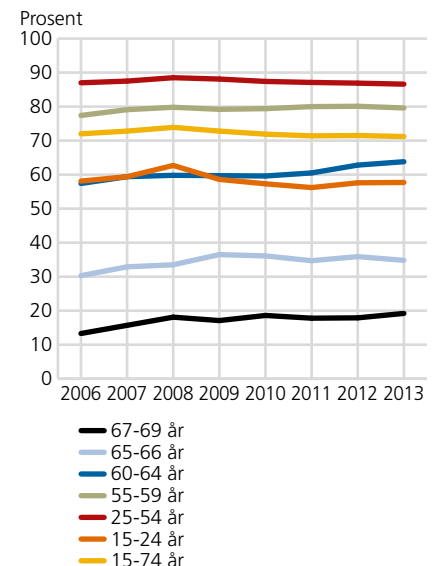
Arbeidsstyrken er summen av de sysselsatte og de arbeidsledige, det vil si personer med tilknytning til arbeidsmarkedet (omtales ofte som de yrkesaktive). *Arbeidsstyrkeprosenten* (yrkesfrekvensen) beregnes i forhold til befolkningen i den aktuelle aldersgruppen. *Sysselsatte* er personer med inntektsgivende arbeid. *Arbeidsledige* er personer uten inntektsgivende arbeid som forsøker å skaffe seg arbeid, og som kan begynne i arbeid straks. *Arbeidsledighetsprosenten* regnes av arbeidsstyrken.

Arbeidskraftundersøkelsen (AKU)

AKU er en utvalgsundersøkelse som dekker alle personer i alderen 15-74 år som er registrert bosatt i Norge. Utvalget består av 24 000 personer per kvartal. De intervjues om deres tilknytning til arbeidsmarkedet i en nærmere spesifisert referanseuke, og deltar i undersøkelsen åtte ganger i løpet av åtte påfølgende kvartal. Svarprosenten er på om lag 80.

Tor Petter Bø

Figur 1. **Arbeidsstyrken, etter alder.**
15-74 år. Prosent av personer i alt

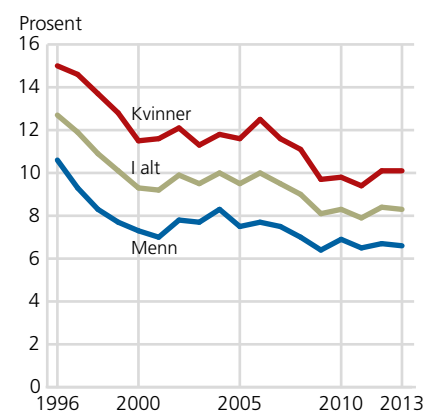

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Tor Petter Bø er sosiolog og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for arbeidsmarkedstatistikk. (tor.petter.bo@ssb.no)

Figur 2. Midlertidig ansatte, etter kjønn. Prosent av ansatte i alt

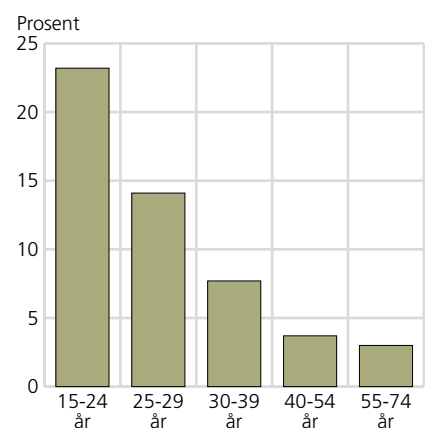
Kilde: Arbeidskraftundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1. Midlertidig ansatte, etter ansettelsestype. Årsgjennomsnitt. 2013

Midlertidig ansatte i alt	201 000
Vikar	85 000
Engasjement, prosjektansatt	39 000
Ekstrahjelp	33 000
Lærling/praktikant	21 000
Arbeidsmarkedstiltak	1 000
Annet	19 000
Uoppgitt	4 000

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Midlertidig ansatte, etter alder. Årsgjennomsnitt. 2013. Prosent av alle ansatte i hver gruppe

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Småbarnsmødre – rundt 80 prosent jobber

I 1970- og 1980-årene steg yrkesdeltakelsen blant småbarnsmødre kraftig. Også etter den tid har det vært vekst, men i betydelig lavere takt. Etter 2006 har tallene holdt seg stabile. I 2013 var andelen 79 prosent for mødre med barn under 3 år og 85 prosent for dem med barn i alderen 3-6 år. Siden begynnelsen av 1990-årene innebærer dette en økning på 10 prosentpoeng for begge grupper.

Den faktiske arbeidstiden per uke var 37 timer for menn og 30,7 timer for kvinner i 2013. Sammenlignet med 1990 innebærer det en nedgang i menns arbeidstid på tre timer i uka, men en økning på om lag en halv time for kvinner. Nedgangen for menn skyldes i hovedsak en større andel som jobber deltid. Det har ikke vært noen endring i normalarbeidstida i denne perioden.

Stabil andel midlertidig ansatte

Omfanget av midlertidige ansettelser er ofte på dagsorden i den offentlige debatten. I den sammenheng kan det være nyttig å se hvordan andelen midlertidig ansatte varierer med alder, og i hvilken grad man er midlertidig ansatt over tid, eller om man ganske raskt får en fast stilling. Er det i hovedsak et forbigående ungdomsfenomen?

I 2013 var 8 prosent av de ansatte midlertidig ansatt. Det utgjorde om lag 200 000 personer. Over halvparten av dem ønsket seg en fast jobb. Andelen midlertidig ansatte har vært ganske stabilt de siste fem årene. Da kartleggingen av type ansettelse startet opp i AKU i 1996, lå nivået nær 13 prosent, for deretter å synke til rundt 10 prosent i løpet av de neste tre årene. Etter 2007 sank andelen enda noe mer, og stabiliserte seg på rundt 8 prosent fra 2009 (se figur 2).

Av de 201 000 midlertidig ansatte i 2013 var 42 prosent vikarer, 19 prosent i et engasjement eller prosjektansatt, 16 prosent som ekstrahjelp og 10 prosent lærlinger, praktikanter og lignende (se tabell 1).

Over halvparten vil ha fast jobb

AKU-tallene for 2013 viser at 57 prosent av de midlertidig ansatte ønsket en fast ansettelse. Dette er på samme nivå som i 1996, det året kartleggingen av ansettelsesform startet opp. Over halvparten av dem med ønske om fast ansettelse har også forsøkt å få det. Ønsket om fast ansettelse, og forsøk på å få det, er omtrent like utbredt blant menn som blant kvinner. Størst andel med ønske om fast jobb er det i aldersgruppen 30-54 år, hvor tre av fire gir uttrykk for dette ønsket.

Midlertidige ansettelser er vanligst blant ungdom. Det har ikke bare sammenheng med at de er nykommere på arbeidsmarkedet, men også at ungdom under utdanning gjerne ønsker seg midlertidige deltidsjobber. Mens 8 prosent totalt var midlertidig ansatt i 2013, var andelen 23 prosent i alderen 15-24 år (se figur 3). I stor grad dreide det seg om ungdom under utdanning. For de fleste av disse er midlertidig ansettelse en frivillig tilknytningsform, i den forstand at den jobben de har, kun er aktuell mens de ennå er under utdanning. Likevel var det 30 prosent av de unge som ønsket å bli fast ansatt.

Flere kvinner enn menn er ansatt på midlertidig basis, nærmere bestemt 10 mot 7 prosent. Blant de ansatte i alderen 30-54 år er dobbelt så mange kvinner som menn midlertidig ansatt. Kjønnforskjellen har sammenheng med at

kvinner i større grad arbeider innenfor sektorer hvor tidsbegrensede kontrakter er mye utbredt, som overnattings- og serveringsvirksomhet, undervisning, helse- og sosialtjenester (se tabell 2). Det er også i to av disse næringene, undervisning og helse- og sosialtjenester, at andelen som ønsker fast ansettelse, er høyest, 65 prosent. I varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet er det 40 prosent av de midlertidig ansatte som ønsker fast jobb. I disse næringene arbeider det mange unge med utdanning som sin hovedvirksomhet.

Fra midlertidig til fast ansettelse?

Hvordan går det med dem som har en midlertidig ansettelse over tid?

I tabell 3 ser vi hvordan status endrer seg fra det ene året til det andre. I første omgang ser vi på alle midlertidig ansatte, uavhengig av om de hadde noe ønske om fast ansettelse eller ikke. Den største gruppen har fått fast jobb; 45 prosent av dem som var midlertidig ansatt i 4. kvartal 2012, var fast ansatt i 4. kvartal året etter. På den annen side var 30 prosent fortsatt i en midlertidig jobb, derav halvparten som vikar. Hele 16 prosent hadde gått ut av arbeidsstyrken, mens 5 prosent var arbeidsledige. Av dem som hadde fått en fast jobb, hadde nær 40 prosent vært vikar året før, mens nesten like mange hadde vært enten ekstrahjelp eller ansatt i et engasjement eller prosjekt.

Om vi ser kun på dem som i utgangspunktet hadde *ønske om fast ansettelse*, blir ikke tallene så mye annerledes. Andelen som da var i arbeid året etter, var riktignok høyere, men likevel var det under halvparten som hadde fått seg fast jobb.

Innvandernes yrkesaktivitet varierer etter landgruppe

Tilknytningen til arbeidsmarkedet varierer mye mellom de ulike gruppene av innvandrere (se tekstboks). Ved utgangen av 2013 var sysselsettingsprosenten for innvandrere fra Norden og Vest-Europa høyest, med 73,6 prosent, tett fulgt av innvandrere fra østeuropeiske EU-land med 72,9 prosent.

I det midtre sjiktet finner vi innvandrerne fra Nord-Amerika og Oseania, Sør- og Mellom-Amerika samt Øst-Europa utenom EU med sysselsettingsandeler på mellom 63 og 66 prosent. Innvandrere fra Asia og Afrika har lavest andel sysselsatte, henholdsvis 55,2 og 41,9 prosent. Gjennomsnittet for alle innvandrere lå på 63,1 prosent i 2013.

En del personer arbeider i Norge uten at de i folkeregisteret er registrert som bosatt her. Det gjelder blant annet personer som pendler til jobb i Norge for lengre eller kortere perioder av gangen.

I 4. kvartal 2013 var det over 90 000 lønnsstakere som var her i landet på korttidsopphold. Av disse hadde 39 prosent bakgrunn fra et nordisk land, særlig Sverige, mens 38 prosent kom fra EU-land i Øst-Europa. Det er disse to gruppene av lønnsstakere på korttidsopphold som i en årrekke har vokst mest. Sammenlignet med 2006 var det i 2013 16 000 flere fra EU-land i Øst-Europa

Tabell 2. Midlertidig ansatte, etter næring. Årsgjennomsnitt. 2013

	Antall	Prosent
00-99 Alle næringer	201 000	8,3
01-03 Jordbruk, skogbruk og fiske	2 000	7,9
05-39 Bergverksdrift mv., industri, elektrisitet, vann og renovasjon	11 000	3,6
41-43 Bygge- og anleggsvirksomhet	7 000	4,2
45-47 Varehandel, reparasjon av motorvogner	23 000	6,8
49-53 Transport og lagring	8 000	6,2
55-56 Overnattings- og serveringsvirksomhet	9 000	13,5
58-63 Informasjon og kommunikasjon	5 000	5,0
64-66 Finansiering og forsikring	2 000	2,9
68-82 Teknisk og forretningsmessig tjenesteyting, eiendomsdrift	21 000	8,7
84 Off.adm., forsvar, sosialforsikring	12 000	7,5
85 Undervisning	29 000	13,4
86-88 Helse- og sosialtjenester	60 000	11,6
90-99 Personlig tjenesteyting	10 000	11,8

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3. Midlertidig ansatte i 4. kvartal 2012, etter type ansettelse og status i 4. kvartal 2013. Prosent

I alt	100
Fast ansatt	45
Midlertidig ansatt	30
Vikar	14
Engasjement eller prosjektansatt	7
Ekstrahjelp	4
Lærling eller praktikant	2
Annet	3
Sysselsatte ellers	4
Arbeidsledig	5
Utenfor arbeidsstyrken	16

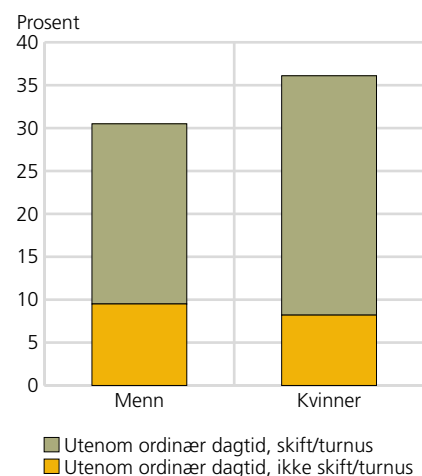
Kilde: Arbeidskraftundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Statistikk om innvandrere

Innvandrere er personer som er bosatt i Norge, men som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og har fire utenlandsfødte besteforeldre.

Tallene er hentet fra registerbasert sysselsettingsstatistikk for innvandrere, og omfatter bare dem som er registrert bosatt, det vil si at de ifølge folkeregisteret forventes å oppholde seg i landet i minst seks måneder.

Figur 4. **Ansatte menn og kvinner, etter arbeidstidsordning i hovedarbeidsforholdet. Årsgjennomsnitt. 2013. Prosent**

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

og 15 000 flere fra Norden. Det er særlig i bygge- og anleggsvirksomhet vi finner sysselsatte på korttidsopphold.

En tredjedel arbeider utenom ordinær dagtid

I arbeidslivet regnes ordinær dagtid fra mandag til fredag klokka 6-18. I 2013 var det i alt 807 000 som regelmessig arbeidet utenom ordinær dagtid i sin hovedjobb. Dette utgjorde en tredjedel av alle ansatte, det samme som i 2012. Andelen blant kvinner gikk ned fra 39 til 36 prosent fra 2006 til 2013. Blant menn gikk derimot andelen litt opp i samme tidsrom, fra 30 til 31 prosent.

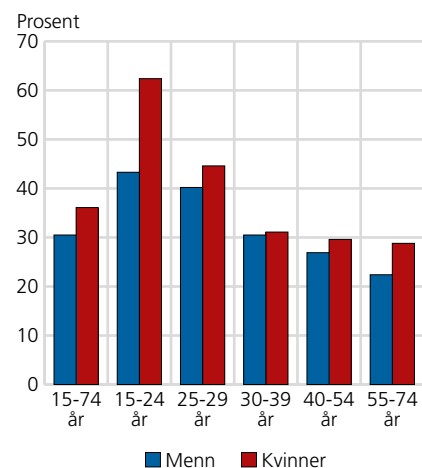
Den vanligste formen for arbeid utenom ordinær dagtid er skift- eller turnusarbeid, som i 2013 stod for 73 prosent av alt arbeid utenom ordinær dagtid. Det var en økning på 2 prosentpoeng fra året før. Målt som andel av ansatte i alt hadde 24 prosent skift- eller turnusarbeid i 2013.

De som ikke jobber skift/turnus, men som likevel jobber utenom ordinær dagtid, utgjorde 9 prosent av de ansatte i alt i 2013 (se figur 4). Denne gruppen jobber regelmessig i helgene og/eller på kvelds- og nattetid. Dette er mest utbredt blant ungdom, særlig i varehandel, overnattings- og serveringsvirksomhet.

Halvparten av kvinnene med arbeid utenom ordinær dagtid i 2013 jobbet i helse- og sosialtjenester, en næring der kvinner er klart overrepresentert, og der et flertall av alle ansatte jobber utenom ordinær dagtid. Andre næringer med slike arbeidstidsordninger er overnattings- og serveringsvirksomhet, transport og lagring samt varehandel. For menn ser vi det samme mønsteret, men i tillegg finner vi mange av dem innenfor industri, olje- og gassutvinning og i primærnæringene.

Det er store forskjeller etter alder i hvem som ikke jobber vanlig dagtid. I 2013 jobbet 53 prosent av de ansatte under 25 år utenom ordinær dagtid (se figur 5). Det er spesielt helge- og/eller kveldsarbeid som er mye utbredt blant de unge, ofte i kombinasjon med skole eller studier.

Figur 5. **Ansatte menn og kvinner med arbeidstid utenom ordinær dagtid, etter alder. Årsgjennomsnitt. 2013. Prosent av alle ansatte i hver gruppe**

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

En av ti undersysselsatt

En del av dem som arbeider deltid, ønsker lengre arbeidstid. De som også har forsøkt å få lengre arbeidstid, og som kunne ha startet med det i løpet av en måneds tid, regnes i statistikken som undersysselsatte. I 2013 var det i alt 66 000 undersysselsatte, omtrent som i de tre foregående årene. De fleste undersysselsatte er kvinner, noe som henger sammen med at deltidsarbeid er mest vanlig blant kvinner. Målt i prosent av alle med deltidsjobb i 2013 var undersysselsettingen 10 prosent både blant menn og kvinner.

Arbeidsledighet høyest blant de unge

De siste fem årene har arbeidsledigheten variert mellom 3,2 og 3,6 prosent, noe høyere for menn enn for kvinner. Ledigheten blant ungdom i alderen 15-24 år har ligget rundt 9 prosent de siste årene. Det må understrekes at ledighetsprosenten beregnes på grunnlag av arbeidsstyrken, noe som innebærer at de som er under utdanning, det vil si 60 prosent av denne aldersgruppen, ikke inngår i beregningen. Men selv når vi regner i prosent av personer i alt, er ledigheten dobbelt så stor blant ungdom som i befolkningen totalt.

Arbeidsledighet kan bli særlig problematisk når den varer lenge. Langtidsledighet er her definert som ledighet med en varighet på over et halvt år. I 2013 var det 26 000 langtidsledige i landet, det vil si 28 prosent av de ledige. Det var om lag på samme nivå som året før.

Internasjonalt er de fleste land hardere rammet av arbeidsledighet enn Norge. I Spania og Hellas er det særlig stor ledighet, rundt 25 prosent av arbeidsstyrken. Utenom Norge er det lavest ledighet i Japan, med 3,8 prosent i juli 2014, og ellers relativt lav i Tyskland, med 4,9 prosent. I våre naboland Danmark og Sverige var tallene henholdsvis 6,6 og 7,8 prosent.

Stabilt sykefravær

Det sesong- og influensajusterte sykefraværet var på 6,5 prosent i 1. kvartal 2014, 5 prosent for menn og 8,3 prosent for kvinner (se figur 6). Det har holdt seg omtrent på dette nivået de siste to årene. Sammenlignet med sykefraværet i 2. kvartal 2001, da den første avtalen om et inkluderende arbeidsliv ble inngått, har det vært en nedgang i sykefraværet på 10,2 prosent (se tekstboks om sykefravær).

Flere tall og årganger

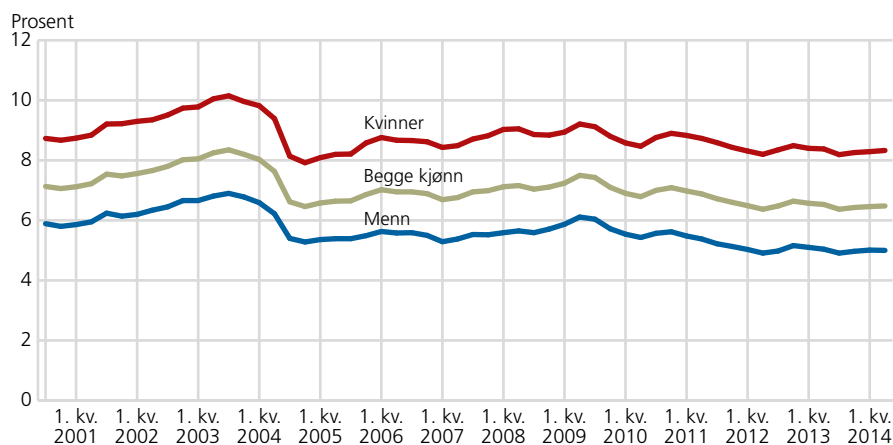
For [flere tall se indikortabellen](http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/sosiale-indikatorer), nå publisert kun i nettutgaven av Samfunnsspeilet: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/sosiale-indikatorer>

Statistikk om sykefravær

Sykefraværsprosenten viser forholdet mellom sykefraværsværk og avtalte dagsverk. Tallene er hentet fra den sentrale sykefraværstatistikken, som viser både egenmeldt og legemeldt fravær for arbeidstakere. Statistikken produseres i samarbeid med NAV.

Det legemeldte fraværet er basert på et register hos NAV over alle sykemeldinger utfylt av leger. Egenmeldt sykefravær er basert på en utvalgsundersøkelse som gjennomføres av Statistisk sentralbyrå (SSB). Statistikken omfatter ikke selvstendig næringsdrivende, og heller ikke fravær på grunn av barns sykdom eller omsorgs- og fødselspermisjoner.

Figur 6. Sykefravær, sesong- og influensajustert, etter kjønn. Tapte dagsverk i prosent av avtalte dagsverk

Kilde: Den sentrale sykefraværstatistikken, Statistisk sentralbyrå.

Nyttige lenker

Statistisk sentralbyrå (30. juli 2014): «Flere kvinner jobber heltid». (<http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/aku>)

Statistisk sentralbyrå (26. juni 2014): «Innvandringen ga økt sysselsetting i Norge». (<http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/innvregsys>)

Statistisk sentralbyrå (24. juni 2014): «Fortsatt vekst i sysselsatte på korttidsopphold». (<http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/kortsys>)

Statistisk sentralbyrå (5. mars 2014): «Færre kvinner jobber utenom ordinær dagtid». (<http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/akutidord>)

Statistisk sentralbyrå (11. september 2014): «Fortsatt stabilt sykefravær». (<http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/sykefrator>)